

გარემოსდაცვითი გამოწვევები და მედიის როლი

თინათინ ზაქარაშვილი

დოქტორი, პროფესორი
საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი სეუ

თამარ ნარინდოშვილი

დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი სეუ

რუსუდან მაჩაიძე

დოქტორანტი, ასისტენტ პროფესორი
საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი სეუ

აბსტრაქტი

კვლევაში „გარემოსდაცვითი გამოწვევები და მედიის როლი“ გაანალიზებულია მედიის მნიშვნელობა გლობალური გარემოსდაცვითი საკითხების მოგვარებაში, ყურადღება მახვილდება მდგრადი განვითარების საჭიროებაზე, როგორც ეს ასახულია გაეროს მიერ 2030 წლისთვის განსაზღვრულ მიზნებში. ნაშრომში, მედიის ეფექტური გაშუქების აქტუალობის საილუსტრაციოდ, განხილული იქნება კლიმატის ცვლილებისა და მასთან დაკავშირებული ბუნებრივი კატასტროფების მნიშვნელოვანი გავლენა ისეთ მოვლენებზე, როგორცაა 2023 წელს მომხდარი მეწყერი შოვში, წყალდიდობა გურიაში და აფეთქება კახოვკის ჰიდროელექტროსადგურზე. სტატია განსაზღვრავს მედიის როლს საზოგადოების ინფორმირებაში კლიმატის ცვლილებისა და გარემოსდაცვითი კრიზისების შესახებ, გამოავლენს ხარვეზებს გაშუქებაში და მედიის ტენდენციას, რომ ფოკუსირება მოახდინოს უკვე მომხდარ ტრაგედიაზე და არა პრევენციულ ზომებზე. დარგის ექსპერტებთან და ჟურნალისტებთან ჩატარებული ჩადრმავეებული ინტერვიუებით და საქართველოს მოქალაქეთა ჯგუფის გამოკითხვით, კვლევა ცხადყოფს გარემოსდაცვით საკითხებზე უფრო სრულყოფილი, ზუსტი და პრევენციული გაშუქების აუცილებლობას. რეკომენდაციები მოიცავს ჟურნალისტებისათვის ტრენინგების ორგანიზებას, საჯარო განათლების გაუმჯობესებას და მედიის სპეციფიკური სტანდარტების შემუშავებას მოქნილი კომუნიკაციისა და საქართველოში არსებული გარემოსდაცვითი გამოწვევების უკეთ გადასაჭრელად.

საკვანძო სიტყვები: კლიმატის ცვლილება, გარემოსდაცვითი გამოწვევები, მედიის როლი, მედიის სტანდარტები, საზოგადოების ინფორმირებულობა, გარემოსდაცვითი განათლება

შესავალი

გარემოსდაცვითი პრობლემების გამოკვეთა და მათი გადაჭრის გზების ძიება მთელ მსოფლიოში ერთ-ერთ აქტუალურ საკითხს წარმოადგენს. გაეროს მთავარი ამოცანა მდგრადი განვითარების მიღწევაა, რაც გარემოში დანაკარგების გარეშე ეკონომიკური სარგებლის მიღებას გულისხმობს. მდგრადი განვითარება დღეს ის ფუნდამენტი არის, რომლის მიღწევის შემთხვევაშიც შესაძლებელია ეკონომიკური სარგებლის მიღება ნაკლები

გარემოსდაცვითი პრობლემების ფონზე. 2015 წლის 25 სექტემბერს გაეროს 193 წევრი ქვეყანა შეთანხმდა მდგრადი განვითარების დღის წესრიგის დოკუმენტზე სათაურით - „ჩვენი სამყაროს გარდაქმნა: 2030 წლის დღის წესრიგი მდგრადი განვითარებისათვის“. დღის წესრიგი 17 მიზანს და 169 ამოცანას მოიცავს.¹

ამ მხრივ ერთ-ერთი საყურადღებო საკითხია კლიმატის ცვლილება, ე.წ. გლობალური დათბობა და განვითარებული ბუნებრივი კატასტროფები, მათ შორის, საქართველოში რაჭასა (შოვი) და გურიაში მომხდარი სტიქიური უბედურებები, ასევე, რუსეთ-უკრაინის ომის დროს კახოვკის ჰიდროელექტროსადგურის აფეთქება, რის შედეგადაც გამოწვეულმა კატასტროფამ მთელი მსოფლიოს ყურადღება მიიქცია. გარემოსდაცვით გამოწვევებთან დაკავშირებით ძალზე მნიშვნელოვანია მოქალაქეთა ცნობიერების ამაღლება, გარემოსდაცვითი განათლება და, ამ პროცესებში, მედიის როლი. მედიამ, რომელსაც შეუძლია საზოგადოებაზე დიდი ეფექტი იქონიოს, გარემოსდაცვითი საკითხების აქტუალიზება უნდა მოახდინოს. ინფორმაციულ ერაში მედიას უდიდესი როლი ენიჭება, რადგან შეუძლია დროული და ზუსტი ცნობები მიაწოდოს აუდიტორიას მსოფლიოს ნებისმიერ წერტილში მომხდარი მნიშვნელოვანი ამბების შესახებ. მედიის ამ უპირატესობის გათვალისწინებით, არსებით მნიშვნელობას იძენს გარემოსდაცვით საკითხებში მისი დროული და ადეკვატური ჩართულობა. გარემოსდაცვითი საკითხების სპეციფიკიდან გამომდინარე კი, მნიშვნელოვანია, მედიაში შემუშავდეს აღნიშნული პრობლემატიკის გაშუქების გარკვეული სტანდარტები და გაირკვეს, რა ხარვეზები არსებობს შემდგომი გაუმჯობესებისათვის. სწორედ ამიტომ, საინტერესოა დარგის ექსპერტების, მედიის წარმომადგენლებისა და აუდიტორიის შეხედულება და აზრი იმის შესახებ, თუ როგორ/რამდენად კომპეტენტურად და რელევანტურად ამუშავებს ქართული მედია აღნიშნულ თემებს - უთმობს თუ არა სათანადო ყურადღებას და წარმოაჩენს თუ არა მათ, როგორც მნიშვნელოვან გლობალურ გარემოსდაცვით პრობლემას.

წარმოდგენილი კვლევის მიზანია მედიის როლის სიღრმისეულად წარმოჩენა გარემოსდაცვითი პროცესების გაშუქებისას და აღნიშნულის მედიაში აქტუალიზება; საკითხის გარშემო გარკვეული მედიასტანდარტების შემუშავება და არსებული ნორმების შესრულების ხარისხის დადგენა; ეკოლოგიის სფეროში მომუშავე ექსპერტების რეკომენდაციების გაზიარება, გარემოსდაცვით საკითხებზე მედიის წარმომადგენლების მოსაზრებების და აუდიტორიის დამოკიდებულების წარმოჩენა. დასახული მიზნის მიღწევა კი შესაძლებელია ექსპერტებთან და მედიის წარმომადგენლებთან ინტერვიუებით და საზოგადოების განწყობის შესწავლით, გამოკითხვის მეთოდის გამოყენებით. კვლევის ფარგლებში, დარგის სპეციალისტებთან/ეკოლოგიის თემაზე მომუშავე ექსპერტებთან ჩატარებული სიღრმისეული ინტერვიუები საკითხის გარშემო მნიშვნელოვან ინფორმაციას იძლევა.

კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე, ჩამოყალიბდა საკვლევი შეკითხვები:

1. რა როლი აქვს მედიას გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქებაში;
2. ექსპერტების და მედიის წარმომადგენლების შეფასებით, რა მთავარი გამოწვევები არსებობს გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქებისას;
3. რა არის საზოგადოების მთავარი დაკვეთა გარემოსდაცვით გამოწვევებთან და ამ საკითხების მედიაში გაშუქებასთან დაკავშირებით.

შემუშავდა საკვლევი ჰიპოთეზა:

¹ „მდგრადი განვითარების მიზნები“, გაერო საქართველოში, https://ungeorgia.ge/geo/sustainable_development_goals [უ. გ. 10.10.2024].

1. გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქებაში მედიის, როგორც დიდი გავლენის მქონე ინსტრუმენტის, როლი იმაზე მეტად არის გადამწყვეტი, ვიდრე საკითხის ტირაჟირების რაოდენობაში ჩანს.
2. გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქებისას, მედია, სტიქიური მოვლენის პირველ ეტაპზე, ყურადღებას, ძირითადად, ტრაგედიაზე ამახვილებს, ხოლო პრობლემას პრევენციულ დონეზე ნაკლებად უთმობს დროს.

გარემოს დაცვა არაერთ მიმართულებას მოიცავს, კვლევაში აქცენტი კეთდება გლობალურ გამოწვევებზე, მათ შორის კლიმატის ცვლილებაზე, რაჭაში მომხდარ სტიქიურ უბედურებებსა და, ასევე, ახალ კახოვკაში ჰიდროელექტროსადგურის აფეთქებაზე, რომელიც ამ დროისთვის ერთ-ერთი აქტუალური პრობლემაა. ამ მაგალითების საფუძველზე კიდევ უფრო ნათლად ჩანს, რომ გარემოსდაცვითი პრობლემები თანამედროვე ცხოვრების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გამოწვევაა.

როგორც აღვნიშნეთ, კვლევის მიზანია, დადგინდეს ეკოლოგიის საკითხების გაშუქების სტანდარტები მედიაში, ასევე, გამოირკვეს საზოგადოების დამოკიდებულება მედიის მიმართ გლობალური გარემოსდაცვითი გამოწვევების ფონზე. კატასტროფების დროს მოქალაქეები მიჯაჭვულნი ხდებიან მედიაზე და საინტერესოა, რამდენად დროულ და ზუსტ ინფორმაციას იღებენ. განსაკუთრებით კი, როგორ აფასებენ ამ პროცესს გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე დარგის სპეციალისტები.

1. გლობალური გარემოსდაცვითი პრობლემები

საკმაოდ ვრცელია გლობალური გარემოსდაცვითი პრობლემების ჩამონათვალი, რაც ჩვენს თანამედროვეობაში იჩენს თავს, მათ შორის ერთ-ერთი საკვანძო საკითხია კლიმატის ცვლილება, ე.წ. გლობალური დათბობა. სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს, ასევე, ხეტყის/მწვანე საფარის განადგურება, წყლის, გარემოს, ჰაერის დაბინძურება, მავნე ნარჩენები, რასაც სტიქიური მოვლენები ემატება. კვლევის ძირითად ნაწილში აუცილებლად იქნება ხაზგასმული თითოეული პრობლემის გავლენა გარემოზე. ცხადია, აღნიშნულ კვლევაში ვერ გაანალიზდება ყველა ის საკითხი, რომელიც ეკოლოგიას უკავშირდება, თუმცა, აუცილებელია რამდენიმე მათგანზე ძირითადი ინფორმაცია იქნას წარმოდგენილი.

გლობალური დათბობა დღესდღეობით არის ერთ-ერთი მთავარი გარემოსდაცვითი პრობლემა, რომლის გარშემო არ წყდება კამათი და დისკუსია.² გლობალური დათბობა შეიძლება განიმარტოს, როგორც დედამიწის ატმოსფეროს მიწისპირა ფენის და მსოფლიო ოკეანის საშუალო წლიური ტემპერატურის უწყვეტი ზრდის პროცესი.³ ნაშრომში „კლიმატის ცვლილება და გლობალური დათბობის საფრთხე“ ავტორი აღნიშნავს, რომ გლობალური დათბობის პროცესზე მიუთითებს მსოფლიო ოკეანის დონის აწევა, ასევე თოვლისა და ყინულის საფარის დნობა არქტიკაში.

სათბურის ეფექტი, რომელსაც მოიხსენიებენ როგორც გლობალურ დათბობას ან კლიმატის ცვლილებას, გულისხმობს მეტეოროლოგიური პირობების - ტემპერატურის, ნალექების, ტენიანობის და სხვა მეტეოროლოგიური მახასიათებლების ცვლილებას დროის ხანგრძლივ პერიოდში.⁴ აღნიშნული პროცესების შედეგი კი გარემოპირობების ცვლილება შეიძლება

² Drake, F., „Global Warming“, London, 2014, <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203785041/global-warming-frances-drake> [უ. გ. 10.10.2024].

³ ხატიაშვილი, თ., „კლიმატის ცვლილება და გლობალური დათბობის საფრთხე“, თსუ, 2020.

⁴ კლიმატის ცვლილება, გამოწვევები და პრობლემების დაძლევის გზები, 2021, https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ge/undp_ge_ee_climate-change_publication-for-media_2021_geo.pdf [უ. გ. 10.10.2024].

იყოს. გარემო, შესაძლოა, გახდეს უფრო თბილი, მშრალი ან ტენიანი. აუცილებელია აღინიშნოს, რომ კლიმატი დედამიწაზე მუდმივად იცვლებოდა, თუმცა, ბოლო 150 წლის განმავლობაში ის სწრაფი ტემპით იცვლება.

საინტერესოა, თუ როგორ შეიცვალა ბოლო წლების განმავლობაში კლიმატი საქართველოში. პუბლიკაციაში „კლიმატის ცვლილება, ზემოქმედება, ადაპტაცია“⁵ აღნიშნულია, რომ 1986-2015 წლებში საქართველოში ჰაერის საშუალო ტემპერატურა, 1956-1985 წლებთან შედარებით, თითქმის ყველგან მომატებულია და ეს მატება საშუალოდ 0.25-0.58°C ფარგლებში მერყეობს. როგორც ზემოთ აღინიშნა, გლობალური დათბობის თანმდევი მახასიათებელია ნალექის რეჟიმის ცვლილება, რაც საქართველოშიც ვლინდება. გასული 30 წლის განმავლობაში ნალექების რაოდენობა დასავლეთ საქართველოში 5-15%-ით გაიზარდა, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოში - დაახლოებით, იგივე პროპორციულობით შემცირდა. ამ ყველაფრის შედეგად კი, საქართველოში ექსტრემალური მეტეოროლოგიური მოვლენების სიხშირე და ინტენსივობა იზრდება, რასაც, შესაძლოა, ბუნებრივი კატასტროფები მოჰყვეს. მოსალოდნელია, ასევე, შემცირდეს მყინვარების ფართობები და რაოდენობა, გააქტიურდეს გაუდაბნოების პროცესი, მოხდეს ტყის დეგრადაცია, გაიზარდოს სითბური ტალღების სიხშირე, რაც უკიდურესად ცხელ ამინდს გულისხმობს.⁶

სათბურის ეფექტი, იგივე გლობალური დათბობა და კლიმატის ცვლილება, პლანეტაზე მცხოვრებ თითოეულ ადამიანს ეხება – ფიქსირდება ტემპერატურის მატება (G20 and Climate Change). გლობალური დათბობის საკითხის გააქტიურების შემდეგ სულ უფრო ხშირად ისმის კითხვა: რა გავლენას ახდენს ის ბიომრავალფეროვნებაზე და როგორია პროგნოზები?⁷

ყველაზე უარესი სცენარის შემთხვევაში, შესაძლოა საუბარი იყოს გადაშენებაზე, რაც დედამიწის ისტორიაში ერთ-ერთ ყველაზე მასშტაბურ გადაშენებად შეიძლება ჩაითვალოს.⁸

საინტერესოა იმის აღნიშვნაც, რომ გლობალურ დათბობას გავლენის მოხდენა შეუძლია ეკონომიკაზე, რ. თოლის აზრით, გრძელვადიან პერსპექტივაში ეს გავლენა ნეგატიური იქნება. მკვლევრის შეხედულებით, მიუხედავად იმისა, რომ რაოდენობრივად რთული გასაზომია გავლენა, მაინც შესაძლებელია მისი დადასტურება.⁹

წინა პლანზე წამოწეული კლიმატის ცვლილების თემა მსოფლიო მედიაშიც აისახა. მედიის მკვლევრები დაინტერესდნენ, რამდენად თანაფარდობითი იყო, მნიშვნელობიდან და აქტუალობიდან გამომდინარე, აღნიშნული საკითხის მედიაში გაშუქება დარა აქცენტები გაკეთდა თემის ირგვლივ.

კლიმატის ცვლილებების გაშუქების შესახებ საკმაოდ მასშტაბური კვლევა აქვთ ჩატარებული მაქს ბოიკოფსა და ტიმონს რობერტს.¹⁰ მკვლევრებმა შეისწავლეს 17 ქვეყნის 40

⁵ UNDP საქართველო, „კლიმატის ცვლილება, ზემოქმედება, ადაპტაცია“, 2021.

<https://www.undp.org/ka/georgia/publications/klimatis-tsvlileba-zegavlina-adaptatsia> [უ. გ.10.10.2024].

⁶ იხ. სქოლიო 4.

⁷ Botkin, D. B., Saxe, H., Araújo, M.B., Betts, R., Bradshaw, R. H. W., Cedhagen, T., Chesson, P., Dawson, Terry P., Etterson, J. R., Faith, D. P., Ferrier, S., Guisan, A., Hansen, A. S., Hilbert, D. W., Loehle, C., Margules, Ch., New, M., Sobel, M. J., Stockwell D., “Forecasting the Effects of Global Warming on Biodiversity, 2007, <https://academic.oup.com/bioscience/article/57/3/227/268444> [უ. გ.10.10.2024].

⁸ Bellard, C., Bertelsmeier, C., Leadley, P., Thuiller, W., Courchamp, F., “Impacts of climate change on the future of biodiversity”, *Ecology Letters* 15, 2012, 365-377, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1461-0248.2011.01736.x> [უ. გ.10.10.2024].

⁹ Tol R., “The Economic Impacts of Climate Change”, Volume 23, # 2, 2009, pp. 29-51, <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.23.2.29> [უ. გ.10.10.2024].

¹⁰ Boykoff, M.T., Roberts J.T., “Media Coverage of Climate Change: Current Trends, Strengths, Weaknesses”, https://www.researchgate.net/publication/228637999_Media_coverage_of_climate_change_Current_trends_strengths_weaknesses [უ. გ.10.10.2024].

გაზეთში გამოქვეყნებული პუბლიკაციები და მიმოიხილეს, თუ რა დამოკიდებულებები არსებობდა და რა აქტივობები ხორციელდებოდა სხვადასხვა ქვეყანაში საკითხის გარშემო. შესწავლილ ქვეყნებს შორის იყვნენ ამერიკის შეერთებული შტატები, დიდი ბრიტანეთი, კანადა, საფრანგეთი, გერმანია, იაპონია, ახალი ზელანდია, ავსტრალია, ჰონდურასი, მოზამბიკი, იამაიკა, შრილანკა და ზამბია. ნაშრომში საუბარია მედიის როლზე მნიშვნელოვანი საკითხების გაშუქებისას, მათ შორის არის კლიმატის ცვლილება.

კვლევამ ცხადყო, რომ სათბურის ეფექტის შესახებ ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და დიდ ბრიტანეთში 1988–2006 წლამდე მედია ყოველწლიურად, აქტიურად ამზადებდა მასალებს, ბოლო წლებში კი მათმა რაოდენობამ უფრო მოიმატა. ე.წ. გლობალური დათბობის - სათბურის ეფექტის საკითხის გააქტიურებისას, მეცნიერებმა დღის წესრიგში ადაპტაციის თემა შემოიტანეს. მიუხედავად იმისა, რომ 1988-1990 წლებში მედია ინტენსიურად აშუქებდა კლიმატის ცვლილების შესახებ ინფორმაციას, ადაპტაციის საკითხს თითქმის არ ექცეოდა ყურადღება. ამას მოწმობს აღნიშნულ სამი წლის განმავლობაში გამოქვეყნებული საგაზეთო მასალები ამერიკის შეერთებულ შტატებისა და დიდი ბრიტანეთში - პუბლიკაციათა მხოლოდ 1% დაეთმო ამ თემას. 3293 სტატიიდან, რომელიც კლიმატის ცვლილებას ეხებოდა, მხოლოდ 0.9% მიეძღვნა ადაპტაციის საკითხს. მკვლევრებმა მიმოიხილეს შემდეგი ბეჭდური მედიები: ლოს ანჯელეს თაიმსი, ნიუ იორკ თაიმსი, USA თუდეი, ვოლ სტრიტ ჯორნალი, ვაშინგტონ პოსტი, გარდიანი, ინდენფენდენტი, თაიმსი და ფაინენშალ თაიმსი.¹¹

გლობალური დათბობის საკითხს, დღის წესრიგში შემოტანისა და თემის გააქტიურებისას, მნიშვნელოვანი ადგილი ეჭირა პოლიტიკურ პროცესებშიც. მაგალითისთვის შეიძლება აღინიშნოს ამერიკის შეერთებულ შტატებში ჯორჯ ბუშის 1988 წლის საპრეზიდენტო კამპანია. ბუშის საარჩევნო კამპანიაში გლობალური დათბობის საკითხს გარკვეული ყურადღება ეთმობოდა.¹²

გარემოსდაცვის პრობლემებზე საუბრისას ამოსავალი წერტილი ადამიანის საქმიანობა და გარემოზე მისი ზემოქმედებაა. სტიუარტ ალანი, ბარბარა ადამი და სინტია კარტერი¹³ გარემოსდაცვითი რისკებისა და მედიის შესახებ საუბრისას, საზოგადოების დამოკიდებულებებზე აკეთებენ აქცენტს. ავტორები, საკითხის განხილვისას, ულრიხ ბეკის შეხედულებებს აანალიზებენ და განმარტავენ – სანამ ჩვენ ვფიქრობთ გლობალურ დათბობაზე, ოზონის შრის რღვევასა თუ სხვა პრობლემებზე, ბუნება დაბინძურებულია სწორედ ადამიანების აქტივობით. ისინი შეგვახსენებენ, ასევე, რომ ულრიხ ბუკი ხაზს უსვამდა ბუნების და კულტურის ერთმანეთთან გაიგივებას. ფაქტობრივად მიუთითებდა, რომ, როდესაც ბუნებაზე ვსაუბრობთ, ესე იგი ვსაუბრობთ კულტურაზე და პირიქით. რომ ბუნება, თავისი მრავალმხრივი კონტექსტით, მრავალფეროვანია და შესაძლოა, იცვლებოდეს საზოგადოების მიდგომების შესაბამისად.

ვინაიდან გლობალური დათბობის პროცესის დაჩქარებას პირდაპირ უკავშირებენ ადამიანის საქმიანობას, ანთროპოგენურ ზემოქმედებას (სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი), მნიშვნელოვანია ამ თემაზე საზოგადოების ინფორმირება და მათი ცნობიერების ამაღლება, რაც მედიის მნიშვნელოვანი ფუნქცია არის.

¹¹ იხ. სქოლიო 10.

¹² Peterson, C., “Experts, OMB spar on global warming: ‘greenhouse effect’ may be accelerating, scientists tell hearing”, The Washington Post, 1989, A1 9 May, <https://www.lyellcollection.org/doi/full/10.1144/sp305.3?frame=sidebar> [უ. გ. 10.2024].

¹³ Adam, B., Allan, S., Carter, C., „Environmental risks and the media“, London: UCL, 2000, https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781134610938_A24508027/preview-9781134610938_A24508027.pdf [უ. გ. 10.10.2024].

2. მედიის როლი გარემოსდაცვით განათლებაში

მაშინ, როცა ეკოლოგიასთან დაკავშირებული საკითხების მნიშვნელობაზე საუბარი, კიდევ უფრო ნათელი ხდება, თუ რამდენად დიდი გავლენა შეიძლება ჰქონდეს მედიას ამ მიმართულებით. მას მძლავრი ბერკეტი გააჩნია, მიაწოდოს საზოგადოებას ადეკვატური ინფორმაცია და განსაზღვროს მოსახლეობის დღის წესრიგი, მიმართოს საზოგადოების ყურადღება მისთვის სასურველ თემებზე და შეცვალოს კიდევ საზოგადოებრივი განწყობა. აქ აუცილებლად უნდა აღინიშნოს მედიის ერთ-ერთი მეტად საჭირო და საინტერესო ფუნქცია - ცნობიერების ამაღლება. უნდა აღინიშნოს, რომ მედიას, ინფორმაციული საზოგადოების პირობებში, განსწავლის ფუნქცია აკისრია, ის უნდა დაეხმაროს აუდიტორიას განათლების მიღებასა და პრიორიტეტების სწორდ განსაზღვრაში. აქვე უნდა შემოვიტანოთ ტერმინი „გარემოსდაცვითი განათლება“. გარემოსდაცვითი განათლების დანერგვაში სწორედ მედიას აკისრია ერთ-ერთი მთავარი როლი, რაც ასევე მდგრადი განვითარების მიღწევაში დაეხმარება საზოგადოებას¹⁴.

აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია, გაანალიზდეს მედიის ფუნქციები ეკოლოგიის საკითხებთან დაკავშირებით და ის, თუ რამდენად უთმობს ქართული მედია ამ თემებს ყურადღებას.

მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებსა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს განსაკუთრებით დიდი როლი ენიჭებათ გარემოსდაცვითი განათლების განვითარებასა და გარემოსდაცვით საკითხებზე ცნობიერების ამაღლებაში.¹⁵ მკვლევრები მოჰამედ საიფუდინი და მოჰამედ სალეჰი მალაიზიის მაგალითზე ასკვნიან, რომ გარემოსდაცვითი გზავნილების მედიასაშუალებებით გადაცემით, საზოგადოებას მთავარი სათქმელი მიეწოდება, რაც ხელს უწყობს ადამიანების ცნობიერების ამაღლებას და გარემოსთან გააზრებულ დამოკიდებულებას.

მედიის როლი განსაკუთრებით დიდია მდგრადი განვითარების მიღწევისა და გარემოსდაცვითი განათლების ხელმისაწვდომობაში. ამის დასადასტურებლად უნგრეთში მკვლევრებმა კალონმა, კარასმა, ლესკომ და კოსაროსმა¹⁶ 13-17 წლამდე ასაკის სკოლის მოსწავლეები გამოკითხეს, რათა გაეგოთ, რამდენად ინტერესდებოდნენ და იყენებდნენ ისინი მედიასაშუალებებს გარემოსდაცვით საკითხებთან მიმართებაში. ავტორებმა გამოკითხულთა აღნიშნული ასაკობრივი ჯგუფი შეგნებულად შეარჩიეს, რადგან, მათივე შეფასებით, ამ პერიოდში მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით მიღებული ინფორმაცია საკმაოდ დიდ გავლენას ახდენს მოზარდებზე და სწორედ ამ ასაკში უნდა დაიწყოს ახალგაზრდამ გარემოსდაცვითი განათლების მიღება მედიის ხელშეწყობით.

მედია რომ გარემოსდაცვითი რისკებით არც თუ ისე ხშირად ინტერესდება, ამაზე ჯერ კიდევ 1994 წელს წერდა პიტერ სენდმენი.¹⁷ მკვლევარი აღნიშნავდა, რომ გარემოსდაცვით

¹⁴ „მედია გარემოსთვის“, გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი, თავი 2, 2016, <https://www.eiec.gov.ge/News.aspx/Documents/ViewFile/119> [უ. გ.10.10.2024].

¹⁵ Saifudin, M., Saleh, M., „Media and Environmental Non-Governmental Organizations (ENGOS) Roles in Environmental Sustainability Communication in Malaysia“, vol. 8, no.1, pp.90-101, 2017, https://www.researchgate.net/publication/318147966_Media_and_Environmental_Non-Governmental_Organizations_ENGOS_Roles_in_Environmental_Sustainability_Communication_in_Malaysia [უ. გ.10.10.2024].

¹⁶ Leskó, G., Katona, I., Kárász, I., „Role of Media in Students' Life and Their Environmental Education: A Survey of Students Aged 13 to 17“, Journal of teacher, 2008 <https://www.semanticscholar.org/paper/Role-of-Media-in-Students'-Life-and-Their-A-Survey-Katona-K%C3%A1r%C3%A1sz/dd0c1c69d51a9d5ebc3bf63e659816078ba9aed6> [უ. გ.10.10.2024].

¹⁷ Sandman, PM, Mass media and environmental risk: Seven principles, 1994, <https://scholars.unh.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1198&context=risk> [უ. გ.10.10.2024].

კრიზისზე ჟურნალისტები საკმაოდ მცირე რაოდენობის მასალებს ამზადებდნენ. ავტორი არა მხოლოდ მასალების რაოდენობრივ სიმწირეს, არამედ მათ შინაარსსაც უსვამდა ხაზს. მისი შეფასებით, გარემოსდაცვითი რისკების გაშუქების შემთხვევაში, მედიის წარმომადგენლების მიერ საკითხი ფართოდ არ იყო გაშლილი და მტკიცებულებებსაც ნაკლებად ეყრდნობოდნენ. მსგავს პრობლემაზე მიუთითებდნენ ენი მეჯორი და ერვინ ეტვუდი¹⁸, რომლებიც მედიის კვლევის ჩატარების შემდეგ ამბობდნენ, რომ ჟურნალისტები საკმაოდ მცირე რაოდენობის მასალებს ამზადებდნენ გარემოსდაცვით საკითხებზე. საინტერესოა, რით აიხსნება ეს?! ერთ-ერთ მიზეზად შეიძლება დასახელდეს ის, რომ ახალი ამბები, როგორც წესი, ფოკუსირებულია მოვლენაზე და არა ძირითად საკითხსა, თუ მასთან დაკავშირებულ პრობლემაზე.¹⁹

მედიის როლის მნიშვნელობაზე ხაზგასმისას უნდა აღინიშნოს, ასევე, რომ გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქების დროს აუცილებელია ტერმინების სიზუსტე. ჟურნალისტი არათუ უნდა ერკვეოდეს საკითხთან დაკავშირებულ რელევანტურ ტერმინებში, არამედ გააზრებული უნდა ჰქონდეს მას შესაბამისი კონტექსტი. მნიშვნელოვანია იმის აღწერაც, თუ როგორ განმარტავს მედია გარემოსდაცვით რისკებს. ენი მეჯორი და ერვინ ეტვუდი²⁰ აღწერდნენ, თუ როგორ აღიქვამს საზოგადოება და მედია გარემოსდაცვით რისკებს. ვინაიდან მედიას შეიძლება დრამატული მოვლენები აინტერესებდეს. ისმის კითხვა: საზოგადოება, მედიაზე დაყრდნობით, გადაჭარბებულად ხომ არ აღიქვამს რისკის დადგომის ალბათობას? სამეცნიერო სტატიაში ავტორებს სინგერისა და ენდრენის შეხედულება მოჰყავთ, რომლის მიხედვით, მედია, ზოგადად, ავრცელებს ზიანს - სავარაუდო მოვლენის შედეგს და არა მოვლენის ალბათობას. მათ რისკი განსაზღვრეს, როგორც “ზარალის ალბათობა”. მეჯორი და ეტვუდი კი მიიჩნევენ, რომ ფაქტობრივი მოვლენა ან ზიანი არის რისკის შედეგი და არ არის თავად რისკი, ხოლო რისკი განისაზღვრება, როგორც ფაქტობრივი, ასევე პოტენციური ზიანი.

მასშტაბური სტიქიური მოვლენების გაშუქებისას მნიშვნელოვანია ჟურნალისტმა შეინარჩუნოს ნეიტრალური ტონი და ამბის ყველაზე მნიშვნელოვან ნაწილზე მოახდინოს ფოკუსირება, რისი გააზრებაც, ფრეიმინგის თეორიის მიხედვით, შესაძლებელია. ფრეიმს - ჩარჩოს საკმაოდ საინტერესოდ განმარტავს ენტმანი²¹, რომლის აზრით, ფრეიმი გარკვეული მეთოდია, რომლის საშუალებით რეალური ფაქტის რომელიმე საკითხის წინ წამოწევა ხდება, რის შემდეგ საინფორმაციო საშუალებებით შუქდება. ტეუკსბერი და შაუფელე²² ფრეიმინგს განმარტავდნენ როგორც მოვლენას, რომელიც ფოკუსირებულია იმის გარკვევაზე, თუ რა ინტერპრეტაციით არის ამბავი წარმოდგენილი. მკვლევრები თეორიის აღწერისას საზოგადოებრივი აზრის მკვლევრის, ფრენკ ლუნტცის, მესიჯს იშველიებდნენ: „მთავარია არა რას იტყვი, არამედ როგორ იტყვი“.

„გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის“ მიერ მომზადებულ მასალაში „მედია გარემოსთვის“²³ აღნიშნულია, რომ მედია ნაკლებ ინტერესს იჩენს

¹⁸ Major, A. M., Atwood, L. E., „Environmental risks in the news: issues, sources, problems, and values“, Volume 13, Issue 3, 2004 – <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0963662504044557> [უ. გ. 10.10.2024].

¹⁹ Wilkins, L., Patterson, P., „Risk analysis and the construction of news“. 1987, <https://academic.oup.com/joc/article-abstract/37/3/80/4282979?redirectedFrom=fulltext> [უ. გ. 10.10.2024].

²⁰ იხ. სქოლიო 18.

²¹ Entman, R.M „Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm“, 1993, https://www.researchgate.net/publication/209409849_Framing_Toward_Clarification_of_A_Fractured_Paradigm [უ. გ. 10.10.2024].

²² Scheufele, DA., Tewksbury, D., „Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models“, Journal of Communication 57, International Communication Association, 2007, pp. 9–20, <https://fbaum.unc.edu/teaching/articles/J-Communication-2007-1.pdf> [უ. გ. 10.10.2024].

²³ იხ. სქოლიო 14.

ბიომრავალფეროვნების საკითხების მიმართ. პუბლიკაციაში ასევე განმარტებულია, რომ საკითხის გარშემო მედიას ცოდნისა და გამოცდილების ნაკლებობა აქვს. ასევე ნათქვამია, რომ ქართული ტელეარხები იშვიათად აჩვენებენ ქართულ ენაზე გახმოვანებულ სამეცნიერო პოპულარულ ფილმებს.

ქართული მედია გარემოსდაცვით საკითხებს ნაკლებ ყურადღებას რომ უთმობდა, ეს ჯერ კიდევ 2012 წელს ჩატარებული მედიამონიტორინგით დაადასტურა „მედიის განვითარების ფონდმა“. მონიტორინგის შედეგების მიხედვით, „ქართული მედიის დაინტერესება უფრო ზედაპირულია, ძირითადად რეპორტაჟული ხასიათის და იშვიათად ხდება პრობლემის ღრმად და მრავალმხრივი განხილვა, დარღვეულია მხარეთა ბალანსი, ნათლად ჩანს ჟურნალისტის სუბიექტური პოზიცია, ენა და სტილი არ ჯდება სტანდარტებში“.²⁴

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, საინტერესოა იმის გარკვევა, თუ როგორ აფასებენ დღესდღეობით მედიის მუშაობას ექსპერტები, თავად მედიის წარმომადგენლები და საზოგადოება.

3. კვლევის შედეგები

3.1. მეთოდოლოგია

კვლევის მეთოდად შეირჩა სიღრმისეული ინტერვიუ და გამოკითხვა, რაც რელევანტურია კვლევის მიზნების მისაღწევად. მნიშვნელოვანია, რომ გლობალურ გარემოსდაცვით პრობლემებზე მედიამ სათანადო პასუხისმგებლობა გააცნობიეროს. სიღრმისეული ინტერვიუ ჩატარდა დარგის ოთხ ექსპერტთან და მედიის ოთხ წარმომადგენელთან, ასევე, გამოიკითხა 300-მდე სხვადასხვა ასაკისა და სქესის მოქალაქე. აღნიშნული რიცხვი რელევანტურია მედიის სფეროში მოსაზრების წარმოსაჩენად.

კვლევის პირველ ეტაპზე გამოიკითხა დარგის სპეციალისტები:

1. ნინო ჩხობამე – „საქართველოს მწვანეთა მოძრაობა - დედამიწის მეგობრების“ თავმჯდომარე; 2. ნოდარ ფოფორამე – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის გამოყენებითი გეოლოგიის ხელმძღვანელი, პროფესორი; 3. მაია ბითამე – პარლამენტის გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსები კომიტეტის თავმჯდომარე, 4. თამარ ალადაშვილი – სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის დირექტორი.

შემდეგ ინტერვიუები მომზადდა იმ ჟურნალისტებთან, რომლებიც აქტიურად აშუქებენ გარემოსდაცვით საკითხებს, მათ შორის სტიქიურ მოვლენებს. რესპონდენტები იყვნენ:

1. „პირველი არხის“ კორესპონდენტი შალვა სუმბამე, 2. „რადიო თავისუფლების“ ჟურნალისტი თეა თოფურია, 3. „მთის ამბების“ რედაქტორი გელა მთივლიშვილი,

4. ოლგა ჩაიკო უკრაინიდან.

თემის სპეციფიკურობიდან გამომდინარე, შეირჩენ ის ჟურნალისტები, რომლებიც გარემოსდაცვით საკითხებზე მუშაობენ და აშუქებენ კატასტროფებს. ვინაიდან, კვლევისთვის მნიშვნელოვანი იყო, თუ როგორ გააშუქა მედიამ ახალ კახოვკაში მომხდარი აფეთქება, ინტერვიუ ჩატარდა უკრაინელ ჟურნალისტთან, რომელიც აღნიშნულ მოვლენას ადგილიდან აშუქებდა. ახალი კახოვკის აფეთქების შემდეგ მედიაში დაისვა კითხვა– დაემუქრებოდა თუ არა საფრთხე შავი ზღვის სანაპიროს. ეს საკითხი განსაკუთრებით

²⁴ იზორია, თ., გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქება ქართულ მედიაში, მედიის განვითარების ფონდი, 2012. https://mdfgeorgia.ge/geo/view_research/97 [უ. გ. 10.10.2024].

აქტუალური გახდა იმ პერიოდში, შესაბამისად, საინტერესოა ამ საკითხზე რესპონდენტების მოსაზრებების გაანალიზება. კვლევის მონაწილეებმა ასევე ისაუბრეს რაჭაში მომხდარ სტიქიაზე და ამ თემის მედიაში გაშუქების სპეციფიკაზე. შესაბამისად, აღნიშნული საკითხიც კვლევის დღის წესრიგში მოექცა.

კვლევის შემდეგ ეტაპზე გამოიკითხა 303 რესპონდენტი, რომელთაც დაეგზავნათ კითხვარი. შეკითხვების უმეტესობა იყო დახურული, რამდენიმე გამონაკლისის გარდა, სადაც საჭიროა იყო ღია პასუხის დაფიქსირება.

3.2 დარგის სპეციალისტები გარემოსდაცვით პრობლემებსა და საჭიროებებზე

ჩაღრმავებულ ინტერვიუებში დარგის სპეციალისტები ყურადღებას ძირითადად კლიმატის ცვლილებაზე ამახვილებდნენ, როგორც თანამედროვეობის ერთ-ერთ ყველაზე მწვავე პრობლემაზე. ექსპერტების ნაწილი პირდაპირ მიუთითებს, რომ მსოფლიოში გადადგმული გარკვეული ნაბიჯების მიუხედავად, კლიმატის ცვლილება რჩება ყველაზე მთავარ გამოწვევად.

კვლევის შედეგებით დგინდება, რომ ყველაზე მნიშვნელოვანი გარემოსდაცვითი საკითხი ე.წ. გლობალური დათბობაა. დარგის სპეციალისტები სწორედ ამ საკითხს გამოყოფენ, როგორც მსოფლიოს და მათ შორის საქართველოს მთავარ გარემოსდაცვით გამოწვევას.

საინტერესოა, რაში ხედავენ დარგის სპეციალისტები გამოსავლის გზებს. როგორც ნინო ჩხობაძე განმარტავს, დღეს არაერთი ქვეყანა ცდილობს გაატაროს პრევენციული ღონისძიებები და ზოგს კლიმატის ცვლილებების ადაპტაციისთვის გარკვეული ნაბიჯებიც აქვს გადადგმული. თუმცა, საქართველოში ეს ღონისძიებები ჯერ არ გატარებულა, რაც პირდაპირ მიუთითებს იმაზე, რომ საქართველოში ადამიანებს არ აქვთ ინფორმაცია, როგორ უნდა შეეგუონ კლიმატის ცვლილებებს. მისი შეფასებით, მსგავსი ნაბიჯების გადადგმა სხვადასხვა ტრაგედიისგან თავიდან აცილების პრევენცია იქნება, მაგალითად კი მოჰყავს საქართველოში, კერძოდ, შოვში განვითარებული პროცესები.

ცნობისთვის, 2023 წელს შოვში დატრიალებული ტრაგედიის შემდეგ, 112, მოსალოდნელი ამინდის გაუარესების შემთხვევაში, მოქალაქეებს სმს შეტყობინების სახით აფრთხილებს. თუმცა, ექსპერტის აზრით, ეს საკმარისი არ არის, რადგან, მისივე თქმით, ყველა სტიქიური მოვლენის დროს მოქალაქეებისთვის განსხვავებული რეკომენდაციები არსებობს. საქართველოში კი აღნიშნულის შესახებ ადამიანებს ინფორმაცია არ აქვთ. ამიტომაც მიაჩნია, რომ სკოლებში სიღრმისეულად უნდა ისწავლებოდეს, თუ როგორ უნდა მოიქცნენ ადამიანები სტიქიური უბედურებების დროს და მედიაც უნდა ახდენდეს მსგავსი საკითხების გაშუქებას, რაც, გამოკითხულთა შეფასებით, ხშირ შემთხვევაში არ ხდება. ექსპერტი აქცენტს იმაზეც აკეთებს, რომ აუცილებელია, საქართველოს რეგიონებში ჩატარდეს კვლევები, რათა ზუსტად დადგინდეს, თუ რომელ რაიონს რა პრობლემა აქვს ეკოლოგიის კუთხით..

იჩენს თუ არა მედია გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ დიდ ინტერესს?—ამ საკითხზე მედიის წარმომადგენლებსა და გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე სპეციალისტებს განსხვავებული შეხედულება აქვთ. კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ ამ მიმართულებით აზრი ორად გაიყო. დარგის სპეციალისტების მოსაზრებით, მედია მსგავსი საკითხებით იშვიათად ინტერესდება, რასაც ჟურნალისტები არ ეთანხმებიან.

თუმცა, მედიას რომ განსაკუთრებულად დიდი როლი აქვს გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქებაში, ამაზე როგორც მედიის წარმომადგენლები, ისე დარგის სპეციალისტები

თანხმდებიან. ექსპერტების აზრით, მედიამ დეზინფორმაციის გავრცელებით დიდი პრობლემები შეიძლება გამოიწვიოს. მათ ნაწილს ახალ კახოვკაში მომხდარი აფეთქების გაშუქებაც მოჰყავს მაგალითად (ნინო ჩხოზაძე).

ინტერვიუების დროს რესპონდენტთა ნაწილი ღიად ამბობს, რომ მედია გარემოსდაცვით საკითხებს ნაკლები ინტენსივობით აშუქებს (ნინო ჩხოზაძე, ნოდარ ფოფორაძე, მაია ბითაძე), რაც, დარგის სპეციალისტების აზრით, რიგი მიზეზების გამო, იმითაც აიხსნება, რომ მედია უმეტესად ამბავში სენსაციას ეძებს (ნინო ჩხოზაძე).

თამარ ალადაშვილი ყურადღებას ამახვილებს მედიის როლზე გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქების დროს. ის მკაფიოდ ამბობს, რომ სწორედ მედიასაშუალებების დახმარებით არის შესაძლებელი საზოგადოების ინფორმირება და ცნობიერების ამაღლება.

მისი თქმით, გასულ წელს სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის დაკვეთით ჩატარებული კვლევის მიხედვით დგინდება, რომ საზოგადოება დღეს უკვე თავად ითხოვს, რომ გარემოსდაცვითი გამოწვევების შესახებ მიიღოს ინფორმაცია. ერთ-ერთი საინტერესო მიგნება ისიც არის, რომ თუკი გარკვეული ტერმინები, მაგალითად, „მდგრადი განვითარება“ ან „კლიმატის ცვლილება“ წლების წინ საზოგადოებისთვის სრულიად უცნობი იყო, დღეს მოქალაქეებმა აღნიშნულის შესახებ ინფორმირებულნი არიან და სურთ, რომ დამატებითი ცნობები მიიღონ.

ნინო ჩხოზაძემ მედიის როლზე საუბრისას, გურიაში მომხდარი სტიქიური მოვლენა გაიხსენა და აღნიშნა, რომ მედიამ ეს თემა გააშუქა. თუმცა, როგორც ახსნა, მსგავსი სტიქიური მოვლენების გაშუქების დროს მედიის ნაწილი არ სვამს კითხვას, თუ რატომ ხდება ესა თუ ის სტიქია, მაგალითად, წყალდიდობა და არ ინტერესდება, უკავშირდება თუ არა ეს მოვლენები კლიმატის ცვლილებებს. მისივე თქმით, საქართველოში ჯერ კიდევ არ სჯერა ბევრს, რომ კლიმატის ცვლილებები უკვე მიმდინარეობს. ერთ-ერთ გამოსავალს კი, დარგის სპეციალისტები, ამ თემის წინა პლანზე წამოწევაში ხედავენ.

ნოდარ ფოფორაძე ინტერვიუში ხაზს უსვამს ადამიანების მხრიდან გარემოსთვის მიყენებული ზიანზე, რაც კატასტროფების რიცხვის ზრდას და საგანგებო მოვლენების განვითარებას იწვევს. გარემოზე ნეგატიური ზემოქმედების შესამცირებლად, დარგის სპეციალისტების აზრით, მოქალაქეთა ცნობიერების ამაღლებაა საჭირო, მათ შორის მედიასაშუალებების მეშვეობით. სპეციალისტები მნიშვნელოვანად მიიჩნევენ, ასევე, გეოლოგიური სამსახურის გაძლიერებას (ნოდარ ფოფორაძე, მაია ბითაძე).

ნ. ფოფორაძე ინტერვიუში აცხადებს, რომ აუცილებელია, ყველა რეგიონში არსებობდეს გეოლოგების რამდენიმე კაცისი ჯგუფები, რომლების ადგილზე არსებულ სიტუაციას შეისწავლიან და მუდმივ მონიტორინგს გაუწევენ მოვლენებს. ამ ეტაპზე შესაბამისი კადრი არ ჰყავს ყველა რეგიონს და სწორედ ამიტომ არის მნიშვნელოვანი მათი რაოდენობის გაზრდა. ნოდარ ფოფორაძის განმარტებით, მობილურ ჯგუფებს აქტიური კომუნიკაცია ექნებათ რეგიონების მოსახლეობასთან, აუხსნიან მათ, თუ როგორ უნდა მოიქცნენ და რა უნდა მოიმოქმედონ სტიქიური მოვლენების დროს, აუმაღლებენ ცნობიერებას, გაარკვევენ, სად შეიძლება შენობების აშენება და სად კატეგორიულად დაუშვებელია, შემდგომში გართულებების თავიდან ასაცილებლად.

როგორც მაია ბითაძე აღნიშნავს, სახელმწიფო საკმაოდ აქტიურად არის დამოკიდებული უცხოელი ექსპერტების ცოდნაზე. ასევე განმარტავს, იმისთვის, რომ ახალგაზრდები გეოლოგიის მიმართულებით ცოდნის მიღებით დაინტერესდნენ, უმაღლეს სასწავლებლებში სახელმწიფო სტიპენდიებით, გრანტებით თუ გარკვეული ჯილდოებით უზრუნველყოფს სწავლის მსურველებს. დეპუტატმა საკმაოდ საინტერესო საკითხი წამოჭრა პროფესიული განათლების მნიშვნელობის ზრდასთან დაკავშირებით. ამ ეტაპზე საჯარო სამსახურში

დასასაქმებლად უმაღლესი განათლების დიპლომია აუცილებელი, მ.ბითაძის აზრით, საჭიროა კონსულტაციების დაწყება, რათა განხორციელდეს გარკვეული ცვლილებები და პროფესიული განათლების მიღების შემდეგ შესაძლებელი გახდეს საჯარო სექტორში დასაქმება კონკრეტული დარგის მიმართულებით.

გარემოსდაცვით საკითხებთან მიმართებაში საკმაოდ მნიშვნელოვანია კანონმდებლობა და საკითხების სამართლებრივი რეგულირება. აღნიშნულ თემაზე დიდი ყურადღება გამამახვილა უმაღლესი საკანონმდებლო საბჭოს დეპუტატმა და თქვა, რომ ბოლო წლებში საკითხთან დაკავშირებით 10-ზე მეტი კანონი იქნა მიღებული და 200-მდე საკანონმდებლო ცვლილება განხორციელდა.

კანონმდებლობასა თუ ნაკისრ ვალდებულებებზე საუბრისას, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს გარემოსდაცვითი დემოკრატია და მისი განვითარება, რომლის დროსაც საზოგადოების პროაქტიული ინფორმირება და მონაწილეობის უფლება გარანტირებულია. როგორც კვლევის შედეგებიდან ირკვევა, გარემოსდაცვითი დემოკრატია მდგრადი განვითარების მიზნების ადეკვატურია. მნიშვნელოვანია ამ დროს სახელმწიფოს ჩართულობა და მის მიერ გადადგმული ნაბიჯები. მაია ბითაძის განმარტებით, სახელმწიფო თანმიმდევრულად ახორციელებს გარკვეულ ღონისძიებებს, რაც მოცემულია ასოცირების ხელშეკრულების დირექტივებში, საერთაშორისო ხელშეკრულებებში, გარემოსდაცვით ხელშეკრულებებსა თუ მდგრადი განვითარების მიზნებში.

ამ ყველაფრის აღნიშვნის ფონზე, საინტერესოა, სად ხედავენ მთავარ გამოწვევას სახელმწიფოს წარმომადგენლები. მ. ბითაძე მიიჩნევს, რომ ახალი გამოწვევა რაც ამჟამად გვაქვს, არის ეკონომიკისა და ეკოლოგიის მეტი თანხვედრა და მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლა. აღსანიშნავია, რომ ევროკავშირის სამომავლო 5-წლიანი განვითარების სტრატეგიული გეგმა დაეყრდნობა ციფრული და მწვანე ეკონომიკის განვითარებას. შესაბამისად, მ. ბითაძის თქმით, საქართველოც ცდილობს, რომ ამ ყველაფერს ფეხი აუწყოს.

კვლევისთვის საკმაოდ საინტერესო საკითხი იყო ის, თუ რა ნაბიჯები იდგმება სახელმწიფოს მხრიდან სტიქიურ მოვლენებთან ბრძოლის კუთხით. თან იმ ფონზე, როდესაც გასული ერთი წლის განმავლობაში საქართველოში საკმაოდ მასშტაბური სტიქიური უბედურებები დაფიქსირდა – 2023 წლის 3 აგვისტოს რაჭაში, კერძოდ, შოვში მოხდა სტიქიური უბედურება, ჩამოწოლილ ღვარცოფსა და მეწყერს 32 ადამიანი ემსხვერპლა, მათ შორის იყვნენ ბავშვები. 29 აგვისტოს კი სამამველო ოპერაციის შესრულების დროს სამხედრო პირი დაიღუპა. 2023 წლის 8 სექტემბერს მეწყერი ჩამოწვა გურიის რეგიონში, ჩოჩხათის თემის რამდენიმე სოფელში. მეწყერის და წყალდიდობის დროს დაიღუპა სამი ადამიანი, მათ შორის ორი მოზარდი, დაინგრა, სულ მცირე, 10 სახლი.

კვლევის შედეგებიდან ირკვევა, რომ ამ ეტაპზე შესაძლებელია რამდენიმე სახის სტიქიის კვლევა, ესენია წყალდიდობა, ღვარცოფი, წყალმოვარდნა, მეწყერი, ქვათაცვენა, ზვავი, გვალვა და ქარი. ინტერვიუში მაია ბითაძემ თქვა, რომ, როგორც გაეროს, ასევე კლიმატის სახელმწიფო ცვლილების მწვანე ფონდისა და სახელმწიფო რესურსებით, 15 მილიონი წელს (2023) მხოლოდ სტიქიებთან ბრძოლისა და წინასწარი გაფრთხილების გაუმჯობესების მიზნით დაიხარჯა.

სამეცნიერო ლიტერატურის გაცნობის შემდეგ საკმაოდ თვალსაჩინო გახდა, რომ გარემოსდაცვით საკითხებთან მიმართებაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი თემა გარემოსდაცვითი განათლება და მისი განვითარებაა. კვლევის შედეგების ფარგლებში ჩატარებულ ინტერვიუებშიც საკმაოდ აქტიურად განიხილებოდა ეს საკითხი, როგორც ექსპერტების, ისე სახელმწიფო სტრუქტურებისა თუ მედია ორგანიზაციების მხრიდან. კვლევის შედეგებში ცალკე ქვეთავი ეთმობა საზოგადოების აზრის კვლევის მონაცემებს, რა

დროსაც მოქალაქეები გამოიკითხნენ და თავად დააფიქსირეს გარემოსდაცვითი საკითხებისა და მედიის როლის მიმართ საკუთარი ხედვები.

გარემოსდაცვითი განათლების განვითარებისთვის მნიშვნელოვანია საზოგადოებასთან აქტიური კომუნიკაცია, ტრენინგების ჩატარება, განათლების სისტემის დონეზე გარკვეული ნაბიჯების გადადგმა. თამარ ალადაშვილის თქმით, როგორც სკოლამდელი ასაკის, ასევე სკოლის სახელმძღვანელოებში გარემოს დაცვას და გამოწვევებს გარკვეული თემები ეთმობა. ასევე ტარდება სიმულაციური ტრენინგები, რათა ბუნებრივი კატასტროფის შემთხვევაში, სკოლას ჰქონდეს ცოდნა და გამოცდილება, თუ როგორ უნდა მოიქცეს. ინტერვიუს დროს თ. ალადაშვილმა ყურადღება ასევე გაამახვილა რეგიონებში საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებაზე. როგორც ირკვევა, იმ მუნიციპალიტეტებში, რომელთაც ჰქონდათ საგანგებო მართვის გეგმა, განხორციელდა პრაქტიკული ტრენინგები.

აქვე უნდა აღინიშნოს ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხი - აქვს თუ არა საზოგადოებას გაცნობიერებული თავისი როლი გარემოსთან დაკავშირებით, რაშიც, სხვა ფაქტორებთან ერთად, საკმაოდ დიდ როლს მედია თამაშობს.

3.3 მედიის წარმომადგენლები გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქების შესახებ

კვლევის ფარგლებში სიღრმისეული ინტერვიუები ჩატარდა იმ ჟურნალისტებთან, რომლებიც აქტიურად აშუქებენ გარემოსდაცვით საკითხებს, მათ შორის, სტიქიურ მოვლენებს. ერთ-ერთი რესპონდენტი არის უკრაინიდან, ვინაიდან ახალ კახოვკაში მომხდარი აფეთქების შემდეგ, სხვა საკითხებთან ერთად, აქტიურად განხილვობდა და შუქდებოდა ჰიდროელექტროსადგურის აფეთქებით გამოწვეული გარემოსდაცვითი ზიანი. ემუქრებოდა თუ არა რაიმე საფრთხე საქართველოს, შავი ზღვისპირეთს? –საინტერესო იყო ინტერვიუ იმ ჟურნალისტთან, რომელიც ამ მოვლენას უშუალოდ შემთხვევის ადგილიდან აშუქებდა.

კვლევის შედეგად დგინდება, რომ გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქების სიხშირე და საზოგადოების ინტერესი საკმაოდ კომპლექსური და ურთიერთდაკავშირებული თემებია. ჟურნალისტები აღნიშნავენ, რომ გარემოსდაცვითი საკითხები უკვე მეტ-ნაკლებად შუქდება, განსაკუთრებით წინა წლებთან შედარებით, როცა ამ თემას მედია საერთოდ არ აქცევდა ყურადღებას. „მთის ამბების“ ჟურნალისტი გელა მთივლიშვილი, რომელსაც გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქება თავად უწევს ხოლმე, აღნიშნავს, რომ მედია აღნიშნული საკითხით ძირითადად კატასტროფების დროს ინტერესდება, სხვა შემთხვევაში კი თითქმის არა. თუმცა, გ. მთივლიშვილი ხაზს უსვამს მედიის უმნიშვნელოვანეს როლს გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქებაში, მით უმეტეს საქართველოს რთული რელიეფური მდგომარეობიდან გამომდინარე. მისი თქმით, მნიშვნელოვანია მედიამ აიღოს პასუხისმგებლობა და პრობლემამდე, კატასტროფის დადგომამდე ესაუბროს მოსახლეობას პრევენციაზე და შეახსენოს ხელისუფლებას, თუ რა არის გასაკეთებელი, გააცნოს საზოგადოებას ინფორმაცია საკითხის სიმწვავის შესახებ. მაგალითად მას შოვში განვითარებული პროცესები მოჰყავს და ამ კონტექსტში ყურადღებას თავდაცვითი ზომების გატარებაზე ამახვილებს.

მედიის ნაწილი, ასევე, მიუთითებს, რომ საზოგადოების დაინტერესებაც ნაკლებია საკითხის მიმართ და უმეტესად ადამიანებს ინფორმაციის მიღება ყველაზე აქტუალურ თემებზე სურთ. ამის მაგალითად „რადიო თავისუფლების“ ჟურნალისტს, თეა თოფურიას მის მიერ ერთსა და იმავე თემაზე გაშუქებული მასალები მოჰყავს და აცხადებს, რომ თუ საკითხი გააქტიურებული არ არის, მკითხველი იმ თემით არ ინტერესდება. აქვე იჩენს მეორე საკითხი

თავს – ის რომ მედიას თავად შეუძლია, თემის აქტუალიზება მოახდინოს და დღის წესრიგში შემოიტანოს. თუმცა, ვინაიდან დღეს საზოგადოებას მრავალფეროვან ინფორმაციაზე მიუწვდება ხელი, ის თავად წყვეტს, რომელზე შეაჩეროს არჩევანი. სწორედ აქ იჩენს თავს საკითხის კომპლექსურობა. მნიშვნელოვანია, საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება. როდესაც ადამიანი გააცნობიერებს, რომ გარემოსდაცვითი საკითხები მას ეხება და ის თავად ახდენს გარემოზე გავლენას, ინტერესიც გაეზრდება და სურვილიც, რაც შეიძლება მეტი ინფორმაცია მიიღოს გარემოს შესახებ. ამ შემთხვევაშიც, მედია კიდევ უფრო მეტ ყურადღებას დაუთმობს აღნიშნულ თემებს.

მედიის წარმომადგენლები კვლევის ფარგლებში ჩატარებულ ინტერვიუებში, ასევე, აღნიშნავენ, რომ გარემოსდაცვით საკითხებზე მუშაობის დროს ყოფილა შემთხვევები, როდესაც მოქალაქეებს არ სურდათ მედიისთვის ინფორმაციის მიწოდება. მაგალითად, როდესაც საუბარია მეწყერსაშიშ ზონებში არსებულ სახლებსა ან ევაკუაციის აუცილებლობაზე, მათი ნაწილი საუბრისგან თავს იკავებს. ამ შემთხვევაშიც აუცილებელია მოქალაქეთათვის დროული და საჭირო ინფორმაციის მიწოდება, რაშიც დიდი როლი როგორც სახელმწიფოს, ასევე მედიას აკისრია. ამიტომ, ძალიან მნიშვნელოვანია, საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების პროცესი ხანგრძლივად წარმატებით ხორციელდებოდეს და გათვლილი იყოს გრძელვადიან პერსპექტივაზე.

საზოგადოებისთვის ინფორმაციის დროულად მიწოდებასა და ცნობიერების ამაღლებაზე საუბრისას, მედიის წარმომადგენლები ინტერვიუებში აღნიშნავენ იმასაც, რომ მნიშვნელოვანია მოქალაქეებმა იცოდნენ, თუ როგორ უნდა მოიქცნენ სტიქიური მოვლენების დროს, როგორ დაიცვან თავი საფრთხეების შემთხვევაში. გელა მთივლიშვილის თქმით, აღნიშნულის შესახებ მოსახლეობის დიდი ნაწილი ინფორმაციას არ ფლობს. ჟურნალისტი მიიჩნევს, რომ მედიამ მსგავსი საკითხების საზოგადოებამდე მიტანა საკუთარ თავზე უნდა აიღოს.

მედიის წარმომადგენლები, ასევე, ხაზს უსვამენ არა მხოლოდ საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას, არამედ თავად ჟურნალისტების დახელოვნებას აღნიშნულ საკითხებში. ისინი აცხადებენ, რომ მნიშვნელოვანია მათაც ჩაუტარდეთ სემინარები გარემოსდაცვითი გამოწვევების და ბუნებრივი კატასტროფების გაშუქების სპეციფიკასთან დაკავშირებულ საკითხებზე. ვინაიდან სტიქიური მოვლენების ასახვა დიდ ემოციურ სტრესთან არის დაკავშირებული, სტრესის მართვის ტრენინგებსაც აუცილებლად მიიჩნევენ ჟურნალისტები და აღნიშნავენ, რომ არა მხოლოდ საპრევენციოს, არამედ სტიქიური მოვლენების გაშუქების დასრულების შემდეგაც საჭიროებენ ტრენინგების ჩატარებას (შალვა სუმბაძე, გელა მთივლიშვილი, თეა თოფურია)..

გარდა ამისა, ჟურნალისტები ყურადღებას ერთ-ერთ საინტერესო საკითხზე ამახვილებენ. მათი უმრავლესობის თქმით, მედიაში გამოყოფილი უნდა იყოს გარემოს დაცვის პროფილი და კორესპონდენტები, რომლებიც უშუალოდ მხოლოდ აღნიშნულ თემას გააშუქებენ, მისი სირთულისა და კომპლექსურობიდან გამომდინარე. თუმცა, ჟურნალისტები იმასაც აღნიშნავენ, რომ ქართულ მედიაში ეს მიმართულება განვითარებული არ არის, რაც, მათივე შეფასებით, პრობლემური საკითხია.

მედიის სფეროს წარმომადგენლებთან ინტერვიუების დროს მთავარი აქცენტი მახვილდებოდა საქართველოში ბოლო დროს მომხდარ მასშტაბურ –მოვისა და გურიის სტიქიურ მოვლენებზე. მედიის სფეროს წარმომადგენელთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ ექსტრემალურ სიტუაციაში მუშაობა ჟურნალისტის მხრიდან დამატებით რესურსსა და ენერჯიას მოითხოვს, ამიტომ, შეიძლება ითქვას, რომ ზოგი ჟურნალისტების ასეთ პირობებში უკეთესად მუშაობს (შალვა სუმბაძე).

კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ სტიქიური მოვლენების დროს ძალიან დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ინფორმაციის გადამოწმებას. ცხადია, ზოგადად მედიისთვის ამბის გადამოწმება ერთ-ერთი ფუნდამენტური პრინციპია. თუმცა, ეს საკითხი კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი განსაკუთრებით საგანგებო მოვლენების თუ კატასტროფების დროს ხდება. ჟურნალისტების თქმით კი, კრიზისული სიტუაციების დროს სათანადო უწყებებთან კომუნიკაცია ჭირს, რაც ხელს უშლის მედიის მუშაობას (თეა თოფურია, ოლგა ჩაიკო).

სტიქიური მოვლენებზე საუბრის დროს ჟურნალისტები კიდევ ერთ მნიშვნელოვან საკითხს შეეხნენ. მედიის წარმომადგენლების თქმით, აუცილებელია, რომ რესპონდენტებს წარუდგინოთ საკუთარი თავი. ასევე, მათ უნდა იცოდნენ, რომ მის მიერ თქვენთვის მოცემული ინტერვიუ გასაჯაროვდება. შალვა სუმბაძე აცხადებს, რომ სტიქიური მოვლენების დროს ემოციური ფონი იმდენად მაღალია, რომ ადამიანები შესაძლოა ხედავდნენ კამერას, მიკროფონს, მაგრამ მაინც ვერ ითავისებდნენ, რომ შესაძლოა მათი საუბარი იწერებოდეს. ამიტომ, ჟურნალისტის აღნიშნავს, რომ ჟურნალისტმა აუცილებლად უნდა აუხსნას მოქალაქეებს, რომ მათი ინტერვიუები გასაჯაროვდება.

მედიის წარმომადგენლებმა, ასევე, გაამახვილეს ყურადღება სტიქიური მოვლენების გაშუქების დროს შესაბამის ადჟურვილობასა და სპეცტექნიკაზე. ის ჟურნალისტები, რომლებიც სტიქიებსა და კატასტროფებს ხშირად აშუქებენ, კვლევის ფარგლებში ჩატარებული ინტერვიუების დროს ამბობდნენ, რომ მათ ყოველთვის აქვთ წინასწარ გამზადებული ჩანთა პირველადი აუცილებელი ნივთებით, რათა მომზადებისთვის დრო არ დაკარგონ (შალვა სუმბაძე).

საინტერესო იყო უკრაინელი ჟურნალისტის ოლგა ჩაიკოს პასუხები ახალ კახოვკაში მომხდარ აფეთქებასთან დაკავშირებით – თუ როგორ შუქდებოდა აღნიშნული საკითხი, ომის პირობებში რამდენად აკეთებდნენ ჟურნალისტები აქცენტს გარემოსდაცვით პრობლემებზე და კონკრეტულად რა თემებს აქცევდნენ ყურადღებას. ო. ჩაიკო მომხდარ ფაქტს ადგილიდან აშუქებდა, თუმცა, მას არ შეეძლო იმ ტერიტორიაზე გადაადგილება, რომელსაც რუსეთი აკონტროლებს. შესაბამისად, ხერსონის ოლქის მარცხენა სანაპიროზე, რუსეთის მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე არსებული ვითარების, აფეთქებით გამოწვეული ზარალის შესახებ ზუსტი ინფორმაცია მისთვის არ იყო ხელმისაწვდომი, რადგან უკრაინელ ჟურნალისტებს და, ასევე, საერთაშორისო მედიის წარმომადგენლებს იქ გადაადგილების შესაძლებლობა არ აქვთ.

3.4 მოქალაქეები გარემოსდაცვით პრობლემებსა და მედიის როლზე

კვლევის მიზნებისა და დასახული ამოცანებიდან გამომდინარე, წინასწარ შემუშავებული კითხვარის მეშვეობით 303 რესპონდენტი გამოიკითხა. მოქალაქეებს კითხვარი ონლაინ დაეგზავნათ, მიღებული პასუხები კი შემდეგ გაანალიზდა. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ რესპონდენტებმა პასუხი გასცეს, როგორც დახურულ, ასევე ღია კითხვებს, სადაც დააფიქსირეს თავიანთი მოსაზრება გარემოსდაცვით საკითხებზე და ამ თემაზე მედიის მუშაობაც შეაფასეს.

კვლევაში მონაწილეობა მიიღეს 18 წლის ზემოთ ყველა ასაკის ადამიანმა, თუმცა, გამოკითხულთა უმეტესობა 18-დან 23 წლამდე ახალგაზრდები იყვნენ, ძირითადად სტუდენტები და კურსდამთავრებულები, რაც საკმაოდ მნიშვნელოვანია, რადგან სწორედ ახალგაზრდა თაობის ჩართულობა გარემოზე ზრუნვაში არის გადამწყვეტი ფაქტორი მდგრადი განვითარების მისაღწევად.

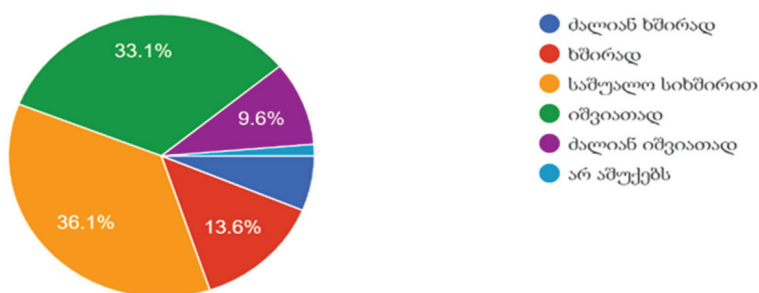
გამოკითხულ რესპონდენტთა უმეტესობა იყო ქალი (67.2%, მამაკაცების რაოდენობამ კი 32.8% შეადგინა. ასევე, გამოკითხულთა უმეტესობა იყვნენ დასაქმებულები და სტუდენტები.

კვლევის მრავალფეროვნებიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია პასუხები მიღებულიყო როგორც დედაქალაქის, ასევე რეგიონების მაცხოვრებლებისგან. ძირითადად, რესპონდენტებმა კითხვარი შეავსეს თბილისში, თუმცა, პასუხები გასცეს რეგიონების მცხოვრებლებმაც.

გამოკითხულთა უმეტესობა ინფორმაციას ძირითადად იღებს სოციალური ქსელებიდან, რასაც მოჰყვება ტელევიზია და ონლაინ მედია. მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ გამოკითხულ მოქალაქეთა უმეტესობას სიახლეების გაცნობის მთავარ საშუალებად სოციალურ ქსელებს ირჩევს და არა ონლაინ მედიას.

კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე, ერთ-ერთი მთავარი შეკითხვა, რაც კითხვარში იყო შეთავაზებული შემდეგია: მოქალაქეების შეფასებით, რამდენად ხშირად აშუქებს მედია გარემოსდაცვით საკითხებს. ამ საკითხზე, სიღრმისეული ინტერვიუების დროს, საკმაოდ აქტიურად საუბრობდნენ როგორც დარგის სპეციალისტები, ასევე მედიის წარმომადგენლები. უმეტესი მათგანი ხაზს უსვამდა იმ ფაქტს, რომ მედია ნაკლებად ინტერესდება ამ თემის სიღრმისეულად გაშუქებით და, ძირითადად, შემოიფარგლება სტიქიური მოვლენების, ტრაგედიების გაშუქებით. რა თქმა უნდა, ძალიან საინტერესოა თუ რა პოზიცია აქვს იმ აუდიტორიას, ვინც მედიის მომხმარებელია. რესპონდენტების მცირე რაოდენობა აღნიშნავს, რომ მედია გარემოსდაცვით საკითხებს ძალიან ხშირად აშუქებს. უმეტესობა მიიჩნევს, რომ ამ თემას მედია საშუალო სიხშირით ან იშვიათად ეხება (დეტალურად იხ. დიაგრამა 1).

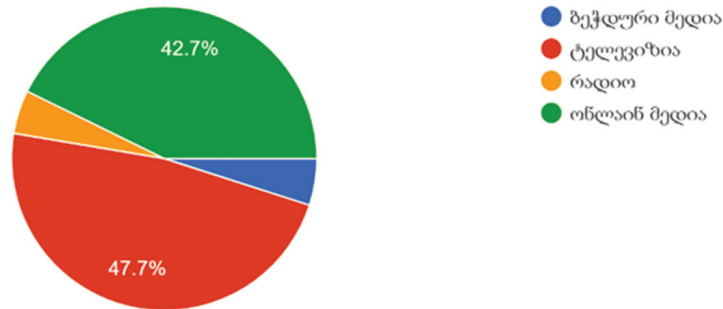
რამდენად ხშირად აშუქებს მედია გარემოსდაცვით საკითხებს?
302 responses

საინტერესოა, ასევე, მოქალაქეების აზრით, რომელი მედიასაშუალებები აშუქებენ გარემოსდაცვით საკითხებს უფრო ხშირად. როგორც მოსალოდნელი იყო, რესპონდენტების უმეტესობა ტელევიზიას და ონლაინ მედიას ასახელებს. თუმცა, აქ ერთი გარემოებაც აუცილებლად უნდა აღინიშნოს – გამოკითხულთა უმეტესობა ბეჭდურ მედიას ნაკლებად ეცნობა, შესაბამისად, რთული იქნებოდა დაზუსტებით ეთქვათ მათ, თუ რა ინტენსივობით აშუქებს ბეჭდური მედია აღნიშნულ საკითხს (დეტალურად იხ. დიაგრამა 2).

რომელი მედიასაშუალებები აშუქებენ გარემოსდაცვით საკითხებს უფრო ხშირად?

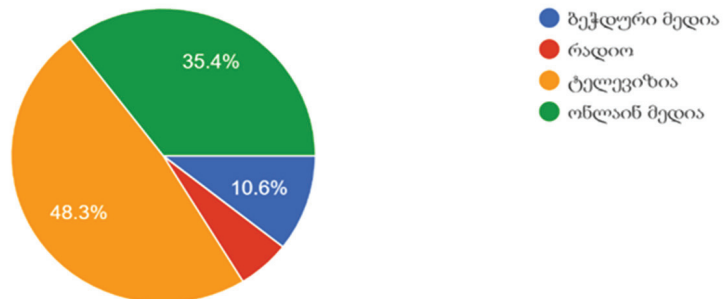
302 responses

საკმაოდ საინტერესო ტენდენცია გამოიკვეთა შეკითხვაზე: რომელ მედიასაშუალებებს ენდობა მოსახლეობა ყველაზე მეტად გარემოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის მისაღებად? მიუხედავად იმისა, რომ ონლაინ მედიას საკმაოდ ბევრი მომხმარებელი ჰყავს, გამოკითხული რესპონდენტების უმეტესობა გარემოსდაცვით საკითხებზე ცნობების მისაღებად ტელევიზიას უფრო ენდობა(დეტალურად იხ. დიაგრამა 3).

გარემოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის მისაღებად რომელ მედია არხებს ენდობით ყველაზე მეტად?

302 responses

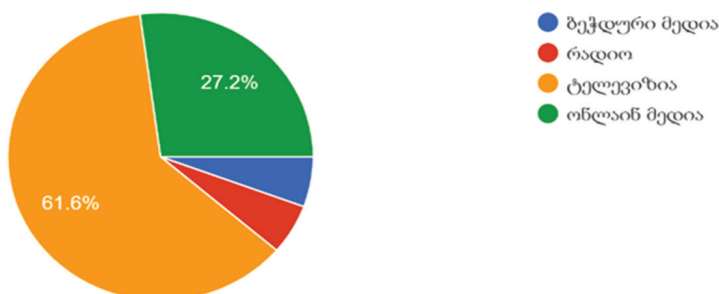
მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ გარემოსდაცვით საკითხებზე მედიის მიმართ სანდოობის მიზეზებზე რესპონდენტებმა ღია პასუხებში აღნიშნეს.. უმეტესობა მიუთითებდა, რომ ტელევიზიას ენდობოდა უფრო მეტად, რადგან მეტად იყო დარწმუნებული, რომ გარემოსდაცვით საკითხზე გადამოწმებულ ინფორმაციას მოამზადებდა. ასევე, საკითხი იქნებოდა უფრო მეტად სიღრმისეული და ინფორმაციული. ონლაინ მედიას კი ასახელებდნენ, როგორც სწრაფად და ოპერატიულად ამბის გამავრცელებელ საშუალებას, რაც მათთვის იყო კომფორტული. თუმცა, ამავდროულად აცხადებდნენ, რომ ონლაინ მედიაში აწყდებოდნენ ყალბ ამბებს, დეზინფორმაციას და მიიჩნევდნენ, რომ ონლაინ მედია გადამოწმების მაღალი ხარისხით არ გამოირჩევა.

ზოგადად, გარემოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის მისაღებად გამოკითხული მოსახლეობის უმეტესობა ტელევიზიას ენდობა, როგორც აღმოჩნდა, სტიქიური მოვლენების დროსაც სიახლეების გასაცნობად და სანდო ცნობების მისაღებად გამოკითხულთა

უმეტესობა კვლავ ტელევიზიას იყენებს. სანდოობის კუთხით მეორე ადგილზეა ონლაინ მედია (დეტალურად იხ. დიაგრამა 4).

სტიქიური მოვლენების დროს რომელ მედია არხებს ენდობით ყველაზე მეტად?
302 responses

სტიქიური მოვლენების გაშუქების სანდოობის შესახებ რესპონდენტებმა საკუთარი პოზიცია ღია პასუხებში დააფიქსირეს. მოქალაქეების უმეტესობა აღნიშნავს, რომ სტიქიური მოვლენების გაშუქების დროს მათ სჭირდებოდათ ინფორმაციის სწრაფად მიღება, თუმცა, ოპერატიულობის ფონზე, ზოგჯერ აწყდებოდნენ ყალბი ამბების გავრცელების პრობლემას, რაც უფრო მეტად, მათი აზრით, ციფრულ მედიაში შეიმჩნეოდა. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ რესპონდენტები, სტიქიური მოვლენების შესახებ ინფორმაციის მიღებისას, ძალიან დიდ მნიშვნელობას ოპერატიულობას ანიჭებდნენ, რადგან, მათი აზრით, ეს ისეთი საკითხია, რომელზეც ძალიან სწრაფად სურთ სიახლეების გაგება. უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ რესპონდენტთა ნაწილი ტრაგედიების დროს არცერთ მედიასაშუალებას არ ენდობა, რადგან არაზუსტი ინფორმაციის გავრცელების ტენდენციები შეუმჩნევია ყველა არხზე.

კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია, საზოგადოების მოსაზრება, თუ რამდენად სრულყოფილად აშუქებს მედია გარემოსდაცვით საკითხებს. გამოკითხულ რესპონდენტთა დიდი ნაწილი მიიჩნევს, რომ მედია აღნიშნულ საკითხს არასრულყოფილად აშუქებს. ამ პოზიციას იზიარებს გამოკითხულ რესპონდენტთა ნახევარზე მეტი.

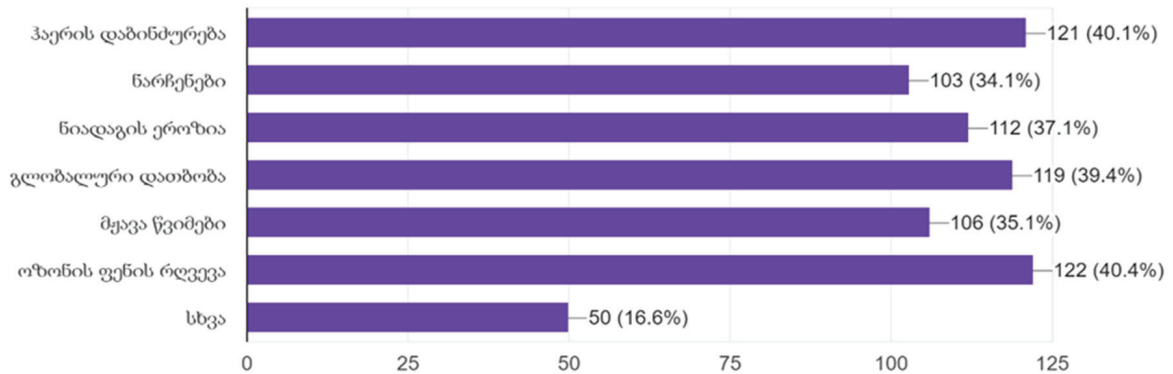
შეკითხვაზე – რა ხარვეზებს ხედავენ მოქალაქეები მედიის მუშაობაში გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქებისას, – რესპონდენტების დიდი ნაწილი აღნიშნავდა, რომ მედია ამ საკითხს სიღრმისეულად არ აშუქებს და უმეტესად ახალი ამბის ფორმატით შემოიფარგლება.

კვლევის კომპლექსურობიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია იმის დადგენა, თუ რამდენად იცნობენ მოქალაქეები გარემოსდაცვით გამოწვევებს. კვლევის შედეგად გაირკვა, რომ გამოკითხულ რესპონდენტთა უმეტესობა იცნობს ჰაერის დაბინძურების პრობლემას, ყველაზე ნაკლებად კი, ჩამოთვლილი პასუხებიდან, მჟავა წვიმებს. აღსანიშნავია, რომ რესპონდენტებს რამდენიმე პასუხის მონიშვნა შეეძლოთ ერთდროულად.

საკმაოდ საინტერესო ტენდენცია გამოიკვეთა პასუხებში შემდეგ კითხვაზე – რომელ გარემოსდაცვით გამოწვევაზე ისურვებდნენ მოქალაქეები დამატებითი ინფორმაციის მიღებას. აღმოჩნდა, რომ რესპონდენტებს სურთ ჩამოთვლილი გარემოსდაცვითი ყველა პრობლემის შესახებ მიიღონ ინფორმაცია. მონაცემები, თითქმის, თანაბრად გადანაწილდა. აღსანიშნავია, რომ მათ ერთდროულად რამდენიმე პასუხის არჩევა შეეძლოთ. მიუხედავად იმისა, რომ ჩამოთვლილი პრობლემებიდან რამდენიმეს გამოკითხული მოქალაქეები

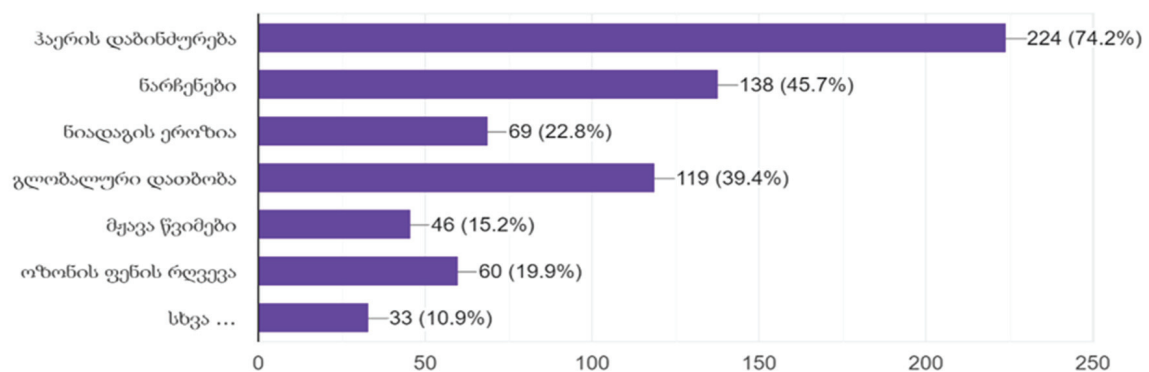
იცნობენ, მათ შესახებაც სურთ დამატებითი ინფორმაციის მიღება. ეს საკმაოდ მნიშვნელოვანია გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლების განვითარების კუთხით. კვლევა აჩვენებს, რომ საზოგადოებას აინტერესებს გარემოსდაცვითი პრობლემები და მათზე ცნობების მიღების სურვილიც აქვთ (დეტალურად იხ. დიაგრამა 5).

რომელ გარემოსდაცვით გამოწვევაზე ისურვებდით დამატებითი ინფორმაციის მიღებას?
302 responses

კვლევის შედეგად ირკვევა, რომ გამოკითხული მოქალაქეების უმეტესობას აწუხებს ჰაერის დაბინძურების, ასევე, ნარჩენებისა და შემდეგ კლიმატის ცვლილების პრობლემა. მიუხედავად იმისა, რომ მეცნიერები გარემოსდაცვით მთავარ პრობლემად ე.წ. გლობალურ დათბობას მიიჩნევენ, გამოკითხული მოქალაქეების უმეტესობა მას პირველ გამოწვევად არ ასახელებს. ეს ტენდენცია აჩვენებს, რომ კლიმატის ცვლილებაზე, როგორც დიდი საფრთხის გამომწვევ პრობლემაზე, საზოგადოებას უნდა მიეწოდოს დეტალური ინფორმაცია, რათა უფრო მასშტაბურად გაანალიზონ საკითხის სიმწვავე (დეტალურად იხ. დიაგრამა 6).

რომელი გარემოსდაცვითი პრობლემა გაწუხებთ ყველაზე მეტად?
302 responses

შეკითხვაზე, თუ რამდენად მაღალია გარემოსდაცვითი განათლება საზოგადოებაში, გამოკითხულ რესპონდენტთა უმეტესობა პასუხობს, რომ გარემოსდაცვითი განათლების დონე საშუალოა. მნიშვნელოვანია, რომ გარემოსდაცვითი განათლება ძალიან მაღალი იყოს საზოგადოებაში, რაც ხელს შეუწყობს მოქალაქეების ჩართულობის გაზრდას გარემოზე ზრუნვაში.

დასკვნა

კვლევის მიზნიდან გამომდინარე, ჩატარდა როგორც თვისებრივი, ისე რაოდენობრივი კვლევა. კვლევის მეთოდად სიღრმისეული ინტერვიუები და მოსახლეობის გამოკითხვა შეირჩა. ჩატარდა ჩაღრმავებული ინტერვიუ რვა სპეციალისტთან, მათ შორის ოთხი რესპონდენტი მედიის წარმომადგენელი, ხოლო ოთხი – გარემოს დაცვის საკითხებზე მომუშავე სპეციალისტები იყვნენ. მედიიდან რესპონდენტებად ის ჟურნალისტები შეირჩნენ, რომლებიც გარემოსდაცვით საკითხებზე მუშაობენ. რაოდენობრივი კვლევის ფარგლებში კი 303 რესპონდენტი გამოიკითხა. მოქალაქეებს ონლაინ დაეგზავნათ წინასწარ შედგენილი კითხვარი, რომელიც მოიცავდა როგორც დახურულ, ასევე ღია კითხვებს.

კვლევის შედეგად პასუხი გაეცა საკვლევ კითხვას - რა როლი აქვს მედიას გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქებაში. სიღრმისეული ინტერვიუების ჩატარების შემდეგ, რვავე რესპონდენტი აღნიშნავდა მედიის უდიდეს როლს გარემოსდაცვით საკითხებთან მიმართებაში. მნიშვნელოვანია ხაზი გაესვას, რომ არც მედიის წარმომადგენლებისა და არც დარგის სპეციალისტებისგან ამ საკითხზე განსხვავებული პოზიცია არ დაფიქსირებულა. ინტერვიუების ანალიზის შედეგად შეიძლება ითქვას, რომ მედია არის ერთ-ერთი მთავარი ინსტრუმენტი გარემოსდაცვითი პრობლემების აქტუალიზების კუთხით. თუკი მედია გარემოს შესახებ მეტ მასალას მოამზადებს, საზოგადოების დაინტერესება კიდევ უფრო გაიზრდება. რაოდენობრივი კვლევის შედეგადაც გამოიკვეთა, რომ მოქალაქეების ნაწილს სურს დეტალური და სიღრმისეული ინფორმაციის მიღება მედიისგან გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებით, რაც მნიშვნელოვანია, რომ მედიამ უზრუნველყოს. თუმცა, აქ ერთი ნიშანდობლივი დეტალია გასათვალისწინებელი – სიღრმისეული ინტერვიუების გაანალიზების შედეგად, მედიის წარმომადგენელთა ნაწილი ღიად უსვამდა ხაზს, რომ გარემოსდაცვითი პრობლემების შესახებ მომზადებულ მასალებს უფრო ცოტა მკითხველი ჰყავს, ვიდრე სხვა თემებს, რაც ზოგჯერ მედიისთვის სიგნალი ხდება, თუ რომელი თემა შემოიტანოს დღის წესრიგში. მაგრამ, სწორედ აქ უნდა იკვეთებოდეს მედიის, როგორც გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლების ხელშემწყობი საშუალების მნიშვნელობა, რაზეც რესპონდენტები ინტერვიუებში ამახვილებდნენ ყურადღებას.

კვლევის შედეგად პასუხი გაეცა შეკითხვას - ექსპერტების და მედიის წარმომადგენლების შეფასებით, რა მთავარი გამოწვევები არსებობს გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქებისას. ექსპერტების აზრით, მნიშვნელოვანია, რომ მედიამ გარემოსდაცვითი საკითხები წინა პლანზე წამოსწიოს პრევენციის დონეზეც და არა მხოლოდ მაშინ, როცა სიტუაცია უკიდურესად რთულდება, რისი ნაკლებობაც შეინიშნება ქართულ მედიაში. სპეციალისტების თქმით, გლობალური პრობლემები, როგორცაა, მაგალითად, კლიმატის ცვლილება, მედიის დღის წესრიგში აქტიურად უნდა ხვდებოდეს. მათივე შეფასებით, აუცილებელია, რომ მედიასთან ერთად სახელმწიფოს მხრიდანაც იდგმებოდეს ნაბიჯები საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების კუთხით. ინტერვიუებიდან გამოიკვეთა, რომ მოქალაქეების ჩართულობა გარემოზე ზრუნვაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, თუმცა, ამ პროცესის წარმატებით განხორციელებაში დიდი როლი როგორც სახელმწიფოს, არასამთავრობო ორგანიზაციებს, ასევე მედიასაც ენიჭება. ექსპერტების შეფასებით, სტიქიური მოვლენების გაშუქების დროს ქართული მედია საკმაოდ ოპერატიულად აშუქებს სიახლეებს. დარგის სპეციალისტებმა ყურადღება გაამახვილეს შოვსა და გურიაში მომხდარ სტიქიურ მოვლენებზე. მათი თქმით, ქართული მედია ფაქტებს ძირითადად დაუმახინჯებლად აშუქებდა. თუმცა, მათ იგივეს თქმა გაუჭირდათ კახოვკაში მომხდარი აფეთქების შემდეგ შესაძლო საფრთხეების გაშუქებასთან დაკავშირებით. სპეციალისტების აზრით, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს, კერძოდ, ზღვისპირეთს საფრთხე არ ემუქრებოდა, მედიის ნაწილის მხრიდან საკითხის მიმართ სენსაციური გაშუქების

ელემენტები იჩენდა თავს, რამაც საზოგადოებაში შიში და პანიკა გამოიწვია. მნიშვნელოვანია, რომ მედია საზოგადოებაში შიშს არ ნერგავდეს.

მედიის წარმომადგენლების ნაწილის აზრით, მედია გარემოსდაცვით საკითხებს აქტიურად აშუქებს, თუმცა მეორე ნაწილის შეფასებით, გაშუქების სიხშირე არც თუ ისე დიდია, ვინაიდან საზოგადოების დაინტერესება თემის მიმართ ნაკლებია. ინტერვიუებიდან ისიც გამოიკვეთა, რომ ყველა ჟურნალისტი იზიარებს მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ მედიამ გარემოსდაცვითი საკითხები უფრო ხშირად და სიღრმისეულად უნდა გააშუქოს. მათი თქმით, საკმაოდ რთულია გარემოსდაცვით პრობლემებზე რელევანტური რესპონდენტების მოძიება და მათთან ინტერვიუების ჩატარება. რთულია ასევე, მოქალაქეების ინტერვიუებზე დათანხმება. მაგალითად კი მათ ის შემთხვევები გაიხსენეს, როდესაც ბუნებრივი კატასტროფებისა თუ გარემოსდაცვითი სხვა გამოწვევების დროს, ადამიანებს უწევთ საკუთარი საცხოვრებელი სახლის დატოვება, თუმცა, ამაზე საჯაროდ საუბარი არ სურთ.

მედიის წარმომადგენლები ასევე საუბრობენ ჟურნალისტების სპეციფიკურ ეკიპირებაზე სტიქიური მოვლენების გაშუქების დროს. მათი თქმით, აუცილებელია რესპონდენტები შესაბამისად იყვნენ მომზადებულნი და აღჭურვილნი. მედიის წარმომადგენლებმა ყურადღება გაამახვილეს კორესპონდენტების ემოციური მდგრადობის მნიშვნელობაზე. მათ გაიხსენეს შოვში მომხდარი ტრაგედია და აღნიშნეს, რომ ადგილიდან სიახლეების გაშუქება საკმაოდ დიდ სტრესთან იყო დაკავშირებული. საკმაოდ სტრესულ გარემოზე საუბრობდა უკრაინელი ჟურნალისტი ოლგა ჩაიკოვ, რომელსაც ომის პირობებში უწევდა კახოვკაში მომხდარი აფეთქების გაშუქება. აქედან გამომდინარე, ჟურნალისტები ხაზს უსვამენ მათი ფსიქოლოგიური გადამზადების საჭიროებას როგორც პრევენციულ ეტაპზე, ასევე სტიქიური მოვლენის გაშუქების შემდეგ. მათი თქმით, მნიშვნელოვანია, დაინერგოს პრაქტიკა, როდესაც კორესპონდენტებს ექნებათ შესაძლებლობა მიიღონ შესაბამისი ფსიქოლოგიური, თუ სხვა სახის ტრენინგები ბუნებრივი კატასტროფების გაშუქების შემდეგ. ჟურნალისტები, ასევე, ყურადღებას ამახვილებენ უშუალოდ გარემოსდაცვითი გამოწვევების საკითხებზე სემინარების ინტენსიურად ჩატარების აუცილებლობაზე. მათ, ასევე, აღნიშნეს, რომ მნიშვნელოვანია მედიასაშუალებებში ცალკე გამოიყოს გარემოსდაცვითი მიმართულება, რომელზეც კონკრეტული ჟურნალისტები იმუშავებენ, რადგან, საკითხის სირთულიდან გამომდინარე, მათ სიღრმისეული მასალების მომზადება შეეძლო.

კვლევის შედეგად, ასევე, პასუხი გაეცა შეკითხვას: რა არის საზოგადოების მთავარი დაკვეთა გარემოსდაცვით გამოწვევებთან და ამ საკითხების მედიაში გაშუქებასთან დაკავშირებით. რესპონდენტების უმეტესობა აღნიშნავდა, რომ მნიშვნელოვანია მედიამ გარემოსდაცვით საკითხებზე უფრო მეტად იმუშაოს. მათ სურთ მიიღონ დამატებითი ცნობები გლობალურ გარემოსდაცვით გამოწვევებზე, როგორცაა ე. წ. გლობალური დათბობა, ჰაერის დაბინძურება, ოზონის ფენის რღვევა. რესპონდენტთა უმეტესობა გარემოსდაცვით გამოწვევებზე სიახლეების მიღებას ტელევიზიიდან ცდილობს, მიუხედავად იმისა, რომ, ზოგადად, ინფორმაციას სოციალური ქსელებიდან და ონლაინ მედიიდან იღებენ. თუმცა, გარემოსდაცვით პრობლემებთან დაკავშირებით ცნობების მიღებისას უფრო მეტად ტელევიზიებს ენდობიან. თუმცა, ღია პასუხების ნაწილში აფიქსირებდნენ მოსაზრებას, რომ უმჯობესი იქნებოდა, ინფორმაცია უფრო მეტად დეტალური და ამომწურავი იყოს.

კვლევის შედეგად დადასტურდა ჰიპოთეზა, რომ გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქებისას მედია, სტიქიური მოვლენის პირველ ეტაპზე, ყურადღებას, ძირითადად, ტრაგედიაზე ამახვილებს, ხოლო პრობლემის პრევენციას ნაკლებად უთმობს დროს. სწორედ ამ საკითხს აღნიშნავდნენ დარგის სპეციალისტები სიღრმისეულ ინტერვიუების დროს. ასევე, ეს თემა გამოიკვეთა გამოკითხულ რესპონდენტთა ღია პასუხებშიც. შესაბამისად, შეიძლება ითქვას,

რომ ქართული მედია გარემოსდაცვითი პრობლემების გაშუქებისას უმეტესად აქცენტს აკეთებს სტიქიური მოვლენების პირველ ეტაპზე, ვიდრე პრევენციაზე.

კვლევის შედეგად შემუშავდა გარკვეული რეკომენდაციები:

- მედია გარემოსდაცვით პრობლემებს აქტიურად და სიღრმისეულად უნდა აშუქებდეს;
- მედია სტიქიური მოვლენების გაშუქების დროს ოპერატიულობასთან ერთად ამბის სიზუსტეს უნდა ინარჩუნებს;
- გარემოსდაცვით პრობლემებს მედია არა მხოლოდ კატასტროფის დროს, არამედ პრევენციის ეტაპზეც უნდა აშუქებდეს;
- გარემოსდაცვით პრობლემებზე მომუშავე კორესპონდენტები ინტერვიუებს უნდა იღებდნენ რელევანტური რესპონდენტებისგან;
- მნიშვნელოვანია საზოგადოების აქტიური ჩართულობა, მათი ცნობიერების ამაღლება, გარემოსდაცვითი განათლების ხელშეწყობა, რაშიც დიდი როლი უნდა მიენიჭოს როგორც სახელმწიფო სტრუქტურებს, არასამთავრობო ორგანიზაციებს, ასევე მედიას.
- სტიქიური მოვლენების დროს ჟურნალისტებს უნდა ჰქონდეთ შესაბამისი ჩაცმულობა და აღჭურვილობა (საჭიროების შემთხვევაში);
- ჟურნალისტებს ტრენინგები და ფსიქოლოგიური მომზადება უნდა უტარდებოდეთ არა მხოლოდ სტიქიური მოვლენების წინ, არამედ მისი გაშუქების დასრულების შემდეგ.

ბიბლიოგრაფია

1. იზორია, თინათინ, გარემოსდაცვითი საკითხების გაშუქება ქართულ მედიაში, მედიის განვითარების ფონდი, 2012, https://mdfgeorgia.ge/geo/view_research/97 [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
2. კლიმატის ცვლილება გამოწვევები და პრობლემების დაძლევის გზები, 2021, https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ge/undp_ge_ee_climate-change_publication-for-media_2021_geo.pdf [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
3. კლიმატის ცვლილება, ზემოქმედება, ადაპტაცია, UNDP საქართველო, 2021, <https://www.undp.org/ka/georgia/publications/klimatis-tsvlileba-zegavlina-adaptatsia> [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
4. მედია გარემოსთვის, გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი, თავი 2, 2016, <https://www.eiec.gov.ge/News.aspx/Documents/ViewFile/119> [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
5. მდგრადი განვითარების მიზნები, გაერო საქართველოში, https://ungeorgia.ge/geo/sustainable_development_goals [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
6. ხატიაშვილი, თამარ, კლიმატის ცვლილება და გლობალური დათბობის საფრთხე, თსუ, 2020;
7. Adam, Barbara, Allan, Stuart, Carter, Cynthia, Environmental risks and the media, London: UCL, 2000, https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781134610938_A24508027/preview-9781134610938_A24508027.pdf [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
8. Bellard, Céline, Bertelsmeier, Cleo, Leadley, Paul, Thuiller, Wilfried, Courchamp, Franck, Impacts of climate change on the future of biodiversity”, Ecology Letters 15, 2012, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1461-0248.2011.01736.x> [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
9. Botkin, Daniel B., Saxe, Henrik, Araújo, Miguel B., Betts, Richard, Bradshaw, Richard H. W., Cedhagen, Tomas, Chesson, Peter, Dawson, Terry P., Etterson, Julie R., Faith, Daniel P., Ferrier, Simon, Guisan, Antoine, Hansen, Anja Skjoldborg, Hilbert, David W., Loehle, Craig, Margules, Chris, New, Mark, Sobel, Matthew J., Stockwell David R. B., Forecasting the Effects of Global Warming on Biodiversity, 2007, <https://academic.oup.com/bioscience/article/57/3/227/268444> [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
10. Beck, Ulrich., Risk Society: Towards a New Modernity, London, 1992;
11. Boykoff, Maxwell T., We Speak for the Trees: Media Reporting on the Environment, 2009;
12. Boykoff, Maxwell T., Roberts J. Timmons, Media Coverage of Climate Change: Current Trends, Strengths, Weaknesses, 2007, https://www.researchgate.net/publication/228637999_Media_coverage_of_climate_change_Current_trends_strengths_weaknesses [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
13. Boykoff Maxwell T., Boykoff, Jules M., Climate change and journalistic norms: A case-study of US mass-media coverage, 2007;
14. Drake, Frances, “Global Warming”, London, 2014, <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203785041/global-warming-frances-drake> [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];

15. Leskó, Gyula, Katona, Ildikó., Kárász, Imre, “ Role of Media in Students' Life and Their Environmental Education: A Survey of Students Aged 13 to 17“, Journal of teacher, 2008, <https://www.semanticscholar.org/paper/Role-of-Media-in-Students'-Life-and-Their-A-Survey-Katona-K%C3%A1r%C3%A1sz/dd0c1c69d51a9d5ebc3bf63e659816078ba9aed6> [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
16. Major, Ann M., Atwood, L. Erwin, Environmental risks in the news: issues, sources, problems, and values, Volume 13, Issue 3, 2004, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0963662504044557> [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
17. Peterson, Cass, “Experts, OMB spar on global warming: ‘greenhouse effect’ may be accelerating, scientists tell hearing, The Washington Post, 1989, A1 9 May, <https://www.lyellcollection.org/doi/full/10.1144/sp305.3?frame=sidebar> [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
18. Saifudin, Mohamad, Saleh, Mohamad, Media and Environmental Non-Governmental Organizations (NGOs) Roles in Environmental Sustainability Communication in Malaysia, vol. 8, no.1, 2017, https://www.researchgate.net/publication/318147966_Media_and_Environmental_Non-Governmental_Organizations_ENGOs_Roles_in_Environmental_Sustainability_Communication_in_Malaysia [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
19. Tol Richard, The Economic Impacts of Climate Change, Volume 23, #2, 2009, <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.23.2.29> [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
20. Chen, Sibó, Ecological Civilization: A Blindspot in Global Media Coverage of China’s Environmental Governance, 2021;
21. Michael K. Goodman, Spectacular environmentalisms: media, knowledge and the framing of ecological politics, 2016;
22. Sandman, PM, Mass media and environmental risk: Seven principles, 1994, <https://scholars.unh.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1198&context=risk> [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
23. Wilkins, Lee, Patterson, Philip, Risk analysis and the construction of news, 1987, <https://psycnet.apa.org/record/1988-32193-001> [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024];
24. Singer, Eleanor, Endreny, Phyllis M., Reporting on risk: How the mass media portray accidents, diseases, other hazards, 1993, https://books.google.ge/books?hl=en&lr=&id=LAeGAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=singer++1993+media&ots=9D1fwpAwr_&sig=HUDQ3jUxB_4BRFznq6ABybHsLYk&redir_esc=y#v=onepage&q=singer%20%201993%20media&f=false [უკანასკნელად გადამოწმდა 10.10.2024].